PREFAȚĂ

Cartea elaborată de către doamna Vali Ganea, intitulată *Configura*ții antroponimice pe Valea Sălăuței, este rezultatul unor cercetări atente asupra antroponimiei din zona respectivă, ținutul Năsăudului, jud. Bistrița-Năsăud.

Tema în sine este incitantă, oferind autoarei prilejul de a lămuri numeroase aspecte privind identificarea personală, de la un simplu „nume" până la cristalizarea „formulei antroponimice" dintr-un areal bine delimitat.

Premisa demersului științific constă în faptul că autoarea a vrut să completeze „subiectele numeroase și variate legate de acest ținut", din care a observat că lipsesc studiile de antroponimie. „Ca nume de persoane cu mare vechime, ele conțin încorporate fapte de istorie, de limbă, sociale, psihologice, culturale etc., pierdute cu trecerea timpului și inexistente în lucrările scrise până acum" (p. 17).

Concret, în lucrarea de față, Vali Ganea pleacă de la constatarea numeroaselor aspecte lingvistice, în speță antroponimice, caracteristice Țării Năsăudului, în general, mai exact, arealului cunoscut sub denumirea de Valea Sălăuței, cuprinzând următoarele așezări rurale, Sălăuța atingând vetrele a șase localități: Dealul Ștefăniței, Romuli, Fiad, Telciu, Coșbuc și Salva, alte două aflându-se pe doi dintre afluenții săi: Bichigiu, pe Valea Bichigiului, și Telcișor, pe Valea Telcișor. În intenția Domniei Sale au stat, cum anunțam anterior, completarea și îndreptarea studiilor care au drept obiect aspecte legate de ținutul în discuție.

Enunțând drept metodologii utilizate conceptele ce vin dinspre domeniile istoriei, onomasticii, lingvisticii, psihologiei, sociologiei,

BDD-B859-01 © 2020 Editura Mega
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 07:09:41 UTC)

autoarea mărturisește munca anevoioasă de obținere a informațiilor, a unor date „fără acoperire din cărțile apărute în zonă și chiar de cercetarea directă pe teren" (p. 17–18). Astfel, demersul metodologic a cunoscut câteva etape necesare, foarte bine individualizate: (i) constituirea bazei de date (apelul la Conscripții și arhive locale, județene și naționale): în ce privește cercetarea directă pe teren, autoarea face cunoscute neajunsurile întâmpinate (dificultatea identificării unor informatori valizi din punctul de vedere al deținerii / disponibilității împărtășirii cunoștințelor despre aspectele vieții rurale trecute și prezente, dezinteresul autorităților locale, absența resurselor pentru stimularea unei atare întreprinderi, necesitatea schimbării frecvente a informatorilor și a adaptării programului de cercetare în funcție de posibilitățile subiecților anchetați, fapte care au condus la încetinirea procesului de culegere a datelor). Totodată, munca de arhivare a corpusului s-a dovedit, remarcă autoarea, și una aducătoare de satisfacții, întrucât, în spatele poveștilor „pline de haz și învățăminte" ale interlocutorilor, a reușit să găsească motivația opțiunii onomastice pentru prenumele inedite, de exemplu. (ii) stabilirea metodei de lucru: odată corpusul bine delimitat (acesta cuprinzând elemente începând din sec. al XVIII-lea și până în sec. XXI), Vali Ganea găsește ca metodă oportună de analiză sincronia în diacronie, mai exact, realizarea analizei pe secole, cu scopul de a urmări evoluția formulelor antroponimice, în speță, a numelor duble. O remarcă extrem de bine-venită este cea referitoare la varietatea redării în Tabelele mai vechi a „celor două nume – prenume și nume de familie", aspect care reprezintă două sisteme, „unul oficial și altul popular, nediferențiate în forma scrisă, dar evidențiate prin evoluția diacronică" (p. 17) (sistemul dublu de numire nefiind nou în onomastica românească, acesta regăsindu-se încă în sec. al XIV-lea). Este de precizat că în zona de interes, s-au înregistrat doar nume duble, a căror structură trimite la cele două sisteme de denominație. În scris, ele nu diferă considerabil unul de altul, amândouă trimițând la două elemente, dar modalitatea de redare a celui de-al doilea este diferită. „Sistemul popular este mai legat de apartenența individului la un grup de persoane înrudite, ceea ce se realizează prin folosirea genitivului" (p. 13). Sistemul oficial are al doilea element în nominativ. De aceea,

BDD-B859-01 © 2020 Editura Mega
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 07:09:41 UTC)

criteriul în funcție de care autoarea realizează clasificările din diversele perioade este cel semantic, clasificările rezultate fiind următoarele: nume provenite din prenume, nume provenite din oiconime / toponime derivate, nume provenite de la ocupații și meserii, de la etnie, de la porecle, de la supranume, nume străine. Având ca punct de plecare situația specifică fiecărei entități locale, autoarea precizează genul proxim pentru fiecare categorie, urmând apoi să compare particularitățile unităților înregistrate, iar în final să formuleze trăsăturile generale ale zonei investigate. În privința prenumelor, s-a procedat în aceeași manieră: acestea au fost grupate „pe perioade de timp, localități, bărbați și femei, în funcție de câteva trăsături cunoscute: prenume religioase (teoforice, biblice, calendaristice), prenume profane, prenume străine" (p. 103), toate cunoscând ulterior anumite subgrupe. În vederea refacerii traiectului sensului originar al unui nume, Vali Ganea se folosește de etimologie și de instrumentarul teoretic ce susține această disciplină (în special dicționare). Din bogata literatură cultural-științifică a zonei cercetate, autoarea apelează din plin la informațiile extrase din revista „Arhiva Someșeană" (Năsăud, 1924–1940), precum și la monografii, lucrări cu caracter toponimic etc. Alături de etimologie, la refacerea profilului real al sensului unui apelativ onimizat, autoarea actualizează cunoștințe de lexicologie, morfologie și dialectologie. Numai în acest fel pot fi înțelese corect anumite variante ale unor nume din zona analizată. Utilizând și coroborând precepte ale disciplinelor enumerate, autoarea reușește să recunoască înțelesul în forma primară a unor cuvinte la bază apelative, evitând astfel capcanele lingvistice care „pândesc" la tot pasul (a se vedea, de exemplu, maniera admirabilă în care este „descompus" în constituenți semantici reperabili numele *Horț*: eliminarea a tot ceea ce este etimologie fantezistă și plierea pe raționamentul conferit de antecedentele lingvistice). Strategia care a slujit demersul de față este configurarea straturilor istorice ale onomasticizării: în primul rând, numele a fost privit din perspectiva intrărilor din anii în care au fost făcute recensămintele pentru fiecare localitate mai mare, urmând, apoi, compararea în diacronie a datelor obținute. Numai în acest fel se puteau stabili trăsăturile numelor și pe etape, sincronic, și în evoluție, diacronic.

BDD-B859-01 © 2020 Editura Mega
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 07:09:41 UTC)

Remarcăm faptul că, înainte de a analiza unitățile antroponimice, spațial și temporal, autoarea alcătuiește un glosar de termeni de specialitate, însumând 42 de lexeme, în ideea precizării înțelesurilor și a motivării preferinței de întrebuințare.

Stabilite fiind metoda de lucru, alcătuirea bazei de date, note asupra grafiei multiple etc. (vezi *Introducere*), autoarea detaliază materialul adunat într-o structură aptă să ofere o expunere riguroasă și pertinentă și, în consecință, să permită înțelegerea și motivarea numelor din perspectiva deja menționată.

Reperele istorico-geografice ale zonei (cap. 1) ne familiarizează cu arealul cercetat și ne deschide perspectiva devenirii lui într-un mediu alogen, prin Regimentul grăniceresc năsăudean, staționat aici timp de aproape un secol, 1762–1851.

Capitolul al 2-lea, *Din istoricul cercetărilor de onomastică în Țara Năsăudului*, are menirea de a oferi date importante privitoare la studiile de onomastică din zona mai largă a Năsăudului și de a confirma lipsa unor preocupări constante asupra antroponimiei.

Modelul urmat de autoare este clasic, pliabil pe un astfel de subiect, și evidențiază valoarea teoretică a lucrării: antroponimia aflându-se la incidența științei vorbirii (filologia) cu științele omului – antropologia, istoria, psihologia, sociologia, etnologia.

Partea consistentă a tezei este reprezentată de cap. 3. *Antroponimia* (p. 51–171), structurat și acesta în două subcapitole – *Nume de familie* și *Nume de botez*. Fiecare adună un bogat material onomastic, pe perioade de timp, începând cu secolul al XVIII-lea, de când sunt înregistrate primele date mai consistente, și până aproape de zilele noastre, anul 2015.

Apreciem în acest capitol precizările legate de apariția numelor de familie, care, într-o perioadă veche, se bazau, aproape în întregime, pe nume de botez, deoarece orice persoană era *Iuon*, *Gheorghe*, *Vasile*, *Ana*, *Docia*, *Maria* și numai atunci când, prin înmulțirea populației, era nevoie de precizări suplimentare, se adăuga numele tatălui sau al soțului, în forma de genitiv, cu articolul antepus sau postpus: *Iuon lui Gheorghe*, *Doce lui Avram*, *Ursul a Gheorghe*, *Toider al Niculai*. Este important de subliniat că varianta cu articolul *lui* antepus a fost

BDD-B859-01 © 2020 Editura Mega
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 07:09:41 UTC)

înregistrată, în secolul al XVIII-lea, numai în arealul Hordoului, nu și în cel al Telciului.

Comune pentru ambele localități sunt variantele cu articolul genitival *a / al* antepus și cu prenumele tatălui în genitiv: *Iuon a Doce*, *Istrate a Cifor*, *Todor a Alexi*, *Nichita al Atim*, *Nicu al Ilie*, *Toider al Niculai*, *Grigore Mitrului*, *Iuon Nichiti*, *Nichita Moisi*, *Ursul Cozmi*.

Un pas înainte s-a făcut atunci când prenumele tatălui (sau al mamei) apare în nominativ: *Grigore Iacobu*, *Ion Andrieșu*, *Onul Mironu*, *Simion Grigore*, *Vasele Lazaru*. Despre acesta, autoarea afirmă că „este, se pare, ultima variantă a primei perioade" (p. 63), care a facilitat, într-o măsură mai mare, folosirea, în locul celui de-al doilea prenume (cel al tatălui), al unui alt determinant: toponim, nume de meserie, de etnie, poreclă, supranume.

O precizare care se impune, de asemenea, a fi subliniată se referă la faptul că, în secolul al XVIII-lea, sistemul antroponimic, cu formula bipartită, nu era pe deplin consolidat. Exemplele oferite de Vali Ganea conduc la aproape toate categoriile de nume menționate deja: toponime: *Andreica dupe Vale* (Telciu, 1755), meserii: *Petre a Popii*, *Popa Grigore*, *Alexandru Popi*, *Anuța a Popi Ioan*, etnie: *Vasele Cziganul* (Hordou, 1750).

Nu este lipsit de interes să menționăm și schimbarea de nume, atât a celui de familie, cât și a celui de botez, pentru care autoarea aduce argumente înregistrate de la persoanele din zonă.

Considerăm că se impune precizarea, *expressis verbis*, a două situații: prima, variantele oferite și analizate se află în ceea ce astăzi numim *sistemul popular*, care funcționează încă în localitățile rurale, respectiv *sistemul oficial de denominație*, oficializat prin legea din 1895; a doua, odată cu generalizarea folosirii celor două nume în denumirea individului, fiecare dintre ele a primit un nou înveliș sonor: primul, *prenume*, după latinescul *praenomen*, fiindcă se afla pe prima poziție, iar celălalt, *nume de familie*, deoarece reprezenta entitatea familială.

Valoarea funcțională a cărții constă, în principal, în faptul că abordarea, în sincronie și diacronie, a antroponimelor, îi permite autoarei să evidențieze aspecte importante, precum: îmbogățirea inventarului pe anumite paliere, paralel cu conservarea altor categorii de nume,

BDD-B859-01 © 2020 Editura Mega
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 07:09:41 UTC)

direcțiile de deplasare a populației, de obicei dinspre sud spre nord, din locurile mai deschise spre cele mai ascunse.

Graficele și tabelele realizate, pe localități și etape temporale, constituie un exercițiu util și bine-venit de punere în evidență a antroponimelor pe localități și etape temporale succesive.

Ca atare, apreciem structura cărții, elaborate de Vali Ganea, ca în primul rând pragmatică, deschizând și căi nebătătorite în cercetarea acestui segment lingvistic, mereu în transformare, dar necontenit stabil. În acest context, ne declarăm de acord și cu tabelul general cu numele de familie inventariate alfabetic în cele patru secvențe temporale (secolele al XVIII-lea, al XIX-lea, XX, XXI) pe localități, și cu numărul de ocurențe (p. 98–145) care oferă deschideri spre varii direcții de cercetare.

Menționăm că și subcapitolul *Nume de botez* se încadrează aceleiași viziuni teoretice menționate mai înainte. Intuim acum, ca un spor de interes pentru cercetare, căutarea elementului inedit. Ne gândim aici la prenumele unisex, puțin cercetate în literatura de specialitate românească, sau la tautologia antroponimică, ce constă, conform afirmației autoarei, „în reluarea, sub forme diferite, a primului element: *Eugenia Jenica*, *Floare Florentina*, *Florina Margareta*, *Mariana Măriuca*, *Măriuca Mărioara* (Coșbuc), *Lăcrămioara Crina*, *Floarea Margareta* (Romuli), *Viorica Sânziana* (Salva)" (p. 145).

Din punctul de vedere al finalității proiectului, lucrarea stă sub semnul utilității. „Configurarea straturilor istorice ale procesului de formare a onomasticii din acest areal arată că situația de aici nu diferă de cea din restul teritoriului românesc" (p. 13). De altfel, Vali Ganea își declară însăși disponibilitatea de a analiza antroponimia zonei, în sincronie și diacronie, evidențiind astfel faptul că atât numele de familie, cât și prenumele comportă particularități nu numai pe orizontală, ci și pe verticală. Stabilirea diferențelor, dar și a similitudinilor, în timp și spațiu, este întărită și prin menționarea / evidențierea frecvenței fiecărui antroponim.

Numărul mare de nume, cu grafii și forme variate, au condus-o pe autoare și la conturarea unor fapte de limbă organizate pe segmentele cunoscute: fonetică, morfologie, diminutive și hipocoristice (p. 147–155).

BDD-B859-01 © 2020 Editura Mega
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 07:09:41 UTC)

Se cuvine să amintim și bibliografia bogată, ocupând douăsprezece pagini, ceea ce învederează în Vali Ganea un cercetător format, cu multe șanse de dezvoltare ulterioară.

Încheiem observațiile noastre, aducând și argumentul erudiției. Textul tezei se bazează exclusiv pe materialul extras din documentele privitoare la populația satelor care formează arealul cunoscut sub numele de Valea Sălăuței, care, de multe ori, este comparat cu situații existente în alte zone sau la nivelul general al țării.

Ilustrările realizate prin scriitură, grafice ori tabele creează un joc între oglinzi incidente, niciodată paralele.

Ținând cont de toate aceste considerente, recunoaștem valoarea teoretică și aplicativă a cărții elaborate de doamna Vali Ganea, prin originalitatea demersului și noutatea abordării științifice.

Daiana Felecan

BDD-B859-01 © 2020 Editura Mega
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 07:09:41 UTC)